

CRONICA DRAMATICĂ

Teatrul Național
„I. L. Caragiale”

„SĂPTĂMÎNA PATIMILOR”

de

Paul Anghel

„Purtătorul de biruință”, Ștefan cel Mare al Moldovei, eroul operii dramatice a lui Paul Anghel, rămîne personalitatea cea mai deseori evocată de făuritorii noștri de artă. Portretul voievodului — nu atât cel fizic, pentru care avem o nespus de prețioasă iconografie și trebuie să ne încredem în ea — cît portretul moral și, mai ales, cel politic exercită o firească fascinație asupra cronicarilor și poezilor care caută în pămîntul istoriei rădăcinile și izvoarele vieții fără de moarte a poporului lor.

În jumătatea de mileniu scursă de cînd Ștefan și-a pus masca morții, icoana lui a fost zugrăvită în biserici, pe cărțile de rugăciuni și în cronici. În ultimele două secole, povestea frămîntatei sale vieți a ieșit din legendă și a trecut în literatură. În sfîrșit, pentru generațiile contemporane nouă, figura marelui Domn apare cu trăsăturile turnate în bronz, așa cum ni le-au lăsat în scrierile lor Barbu Ștefănescu de la Vrancea, Nicolae Iorga de la Văleni și — mai presus de toți — Mihail Sadoveanu din Moldova.

Apologia personalității politice a lui Ștefan a fost scrisă cu geniu și, în același timp, cu rigoare de Nicolae Iorga. Marele istoriograf și martir, care și-a îngemănat moartea cu a lui Miron Costin a încrustat acțiunile diplomatice ale Domnului Moldovei, și lungile lui campanii militare în tabloul politic al

Europei veacului al 15-lea. Numeroasele documente aduse la lumină, mai de curînd, de harnicii ucenici ai lui Iorga și de învățații unor școli istorice moderne, au desăvîrșit portretul Voievodului ca om de stat, contribuind la cunoașterea și înțelegerea lui mai largă. Oricum, acest portret, schițat cu aquaforte, din paginile îngălbenite ale istoriei documentare, este mai interesant, desigur, și a servit mai de-aproape ca model scriitorului-angajat Paul Anghel, decît silueta „d'Epinal” aruncată pe hîrtie, cu o irepresibilă vervă, de Barbu Delavrancea.

Imaginea vranceiană a lui Ștefan cel Mare, dotată „cu-atîta melodramatism” a făcut — trebuie să recunoaștem — bucuria multor valuri de spectatori. Diversele interpretări ale „apusurilor de soare” au constituit unul din succesele temeinice, durabile, în ceea ce s-ar putea numi perioada de creștere, adolescența, teatrului românesc. Barbu Delavrancea și Ștefan al lui s-au bucurat de

colaborarea gongorică a unor regiitori care-și făceau, cu eroism, datoria de promotori ai dramaturgiei originale și de patosul scenic al unor actori talentați și vrednici, care mergeau cu fiecare spectacol mai repede în întâmpinarea aplauzelor copioase ale unui public zguduit de atîta glorie și durere.

Acest portret al Voievodului, tratat în linii groase, a pierdut, însă, din savoare în ultimele decenii, fără să fi cîștigat ceva, cel puțin printr-o nouă punere în scenă sau interpretare, în măreție și profunzime. De incomparabil mai multă valoare și putere rămîne figura Domnului, așa cum a lăsat-o literaturii Mihail Sadoveanu. În romanele scriitorului moldovean, Ștefan vine rareori în primul plan, condeiul rămîne doar pentru puține momente asupra „purtătorului de biruință”. Dar prin însăși această emoționantă discreție se atestă pietatea scriitorului în fața iconei închipuite de el însuși.

În galeria împodobită cu atîtea portrete sembrate de maeștri, soarta epigonilor nu poate fi decît crudă. Cei ce vor să-și vadă opera acolo o fac, de obicei, fără de speranțe și nu lasă urme notabile. Din ferice pentru literatura noastră — și în mod special pentru literatura dramatică — Ștefan al lui Paul Anghel este lucrat cu mîna de mare meșter și face întrutotul cîinste nobilei galerii, în care intră pe porțile împărătești.

Paul Anghel este un scriitor angajat, un scriitor al acestor ani și ai cunoașterii actuale, care știe să transpună gîndurile sale vibrante în cuvintele și în ritmul corespunzător sensibilității moderne. Asupra lui, forța de seducțiune a efigiei voievodale a operat fecund. Ștefan din *Săptămîna patimilor* înseamnă în literatura noastră un portret nou, aproape o personalitate nouă, pentru ilustrarea căreia autorul nu neglijează nici una din trăsăturile comunicate de cronici și de legende, dar adaugă o interpretare personală, efect al unei gîndiri filozofice. În poemul său dramatic, Paul Anghel urmărește, cu fidelitate, o idee, aceea de a pune omul sub vremi, neintimidat nici de măreția omului, nici de povara imensă a vremilor. La astfel de timpuri, astfel de voievod, necruțat, tiranic și pătimaș, rob al propriei sale iubiri de țară și al dragostei de viață, cum trebuie să fie omul ce zidește temelii edificiului modern al unui stat, pentru neamul său. Acum, cînd avem în minte atîtea variante de interpretare și transfigurare a unei personalități demiurgice, ni se pare că Ștefan n-ar fi putut fi purtătorul de biruință, dacă n-ar fi fost așa cum ni-l înfățișează *Săptămîna patimilor*.

Ziarist — în cel mai bun sens al cuvîntului — scriitorul Paul Anghel știe cît de valoroase sînt documentele autentice pentru substanța vie a unei opere. Drama sa izbucnește ca un tunet în cerul de furtună, prin lectura hieratică a scrisorilor domnești trimise, fără nădejde, dogelui putred de bogat al Veneției, regilor rafinați și decadenți

ai Franței, prinților poleiți de splendori, și sterpi de putere ai creștinătății apusene. Din clamoarea poliglotă a mesajelor citite în culisele scenei, ca niște răscolitoare ecouri ale istoriei, Paul Anghel compune relieful personalității diplomatice a Domnului Moldovei. Ștefan, singuratic, abandonat pînă și de iluzia unui ajutor princiar și catolic, crește prin răsunetul cuvintelor sale profetice, întrece însăși legenda și apare, cu adevăr și pe dreptate, în dimensiunile eroului care a fost stavila feudalității orientale în năvala ei spre Apus.

Apoi, în spațiul esențial, atemporalizat, al unei săptămîni de patimi pentru oamenii Moldovei și de transfigurare pentru omul care le poruncește să moară în vederea unui ideal tîrziu și indescifrabil, drama lui Paul Anghel devine un riu de munte, repede și cristalin, aruncat peste stînci și trunchiuri, cu apa limpede ca lacrimile și rece ca deznădejdea. Ștefan, comandantul implacabil, se apropie de noi mai simplu, și mai vulnerabil ca în toate ipostazele sale literare de pînă acum. Scenele dramatice scrise de Paul Anghel se succed firesc, într-un lanț de patimi, scris, înscenat și jucat cu intensitate, urmărit cu sete de spectatori, chiar și de cei puțin receptivi la voltajul înalt al emoțiilor.

Este, oare, un merit sau un procedeu aleatoriu al dramaturgului faptul că o serie de personaje ale *Săptămîinii patimilor* nu participă organic la desfășurarea dramei? Am basadorii prinților și mesagerii ordinelor religioase asistă, cu o evidentă indiferență politică și cu o animalică grijă față de trupul lor vulnerabil, la prăbușirea succesivelor valori de rezistență ale armatei și gloatei moldovenești. Preocupat, absorbit de gravarea portretului central cu mijloace literare sintetice, duse pînă la limita superioară a expresivității, autorul lasă în stare de eboșe, de schiță, restul personajelor, accentuînd, astfel, aspectul monografic al poemului său.

Focalizarea efortului dramatic pe un personaj, frecventă în teatrul istoric și apologetic, ne duce gîndul spre figurile grave și patetice din piesele lui Shakespeare. Mai mult decît atît, prin structură, prin economia mijloacelor teatrale, prin construcția lapidară a scenelor și tăișul fin al frazelor, *Săptămîna patimilor* se depărtează categoric de teatrul retoric, pentru a se înscrie în canoanele severe ale tragediei clasice, așa cum au preluat-o titanii secolelor 17—18 dîndu-i nu neapărat o formă, ci un suflu nou.

Poemul dramatic al lui Paul Anghel să fi fost destinat mai mult lecturii decît reprezentării? Am făcut amîndouă probele — și amîndouă sînt deopotrivă de concludente. Un text admirabil, impresionant prin forță și febră interioară, textul unui scriitor de înaltă cultură și de mare talent. Am închis cornea, cu senzația că închid o comoară. Am revăzut *Săptămîna patimilor*, pe scenă. Emoția mi-a fost mai proaspătă și mai vie ca oricînd. Paul Anghel scrie, din instinct, pen-

tru spectacol, dind faptelor relief și sevă, eroilor sînge și lacrimi. Fraza lui, fără balast, poate fi spusă și trăită pe scenă; cadrul are elocvență firească; gesturile nu sînt impuse, ci lăsate să decurgă, cu măsură, într-un sobru și nobil echilibru.

În cîteva momente ale piesei — primate cu căldură de spectatori, demne într-adevăr de admirație, Paul Anghel scrie pagini de splendidă poezie, ca îndurerata rugăciune a lui Ștefan, pentru pomenirea morților săi. Valoarea literară și dramatică a unor astfel de scene și de replici se comunică, spontan, publicului — într-o atmosferă de adîncă fervoare.

Echipa de artiști ai Teatrului Național din București a izbutit să înțeleagă și să interpreteze admirabil, aproape fără greș, valorile piesei. Pentru a o pune în scenă, George Teodorescu și-a folosit deplin talentul și experiența. A dat amploare momentelor de frescă — a știut să aleagă ritmul și să pună accente, ca niște fulgere. Alteori, a coborît scenele în penumbră, lăsînd un vâl tulbure peste zvrîcolirea oamenilor și cruzimea întîmplărilor. L-a ajutat inspirata scenografie a lui Ion Popescu-Udriște. L-au ajutat, mai cu seamă interpretii, în frunte cu Gheorghe Cozorici. Într-un rol de întinderea și densitatea lui Ștefan din „Săptămîna Patimilor” actorii talentați, cu dragoste de scenă, cu respect față de public și cu poftă de muncă pot cîștiga lauri pentru o carieră întreagă. În această categorie de excepție se include interpretarea creată de Gheorghe Cozorici.

Aproape toate celelalte personaje ale piesei fiind intenționat împinse de autor pe planul secund și estomplate de regizor, interpretii au avut de luptat cu ei înșiși, pentru a-și pune talentul, cu discreție, în armonia generală a spectacolului. Silvia Popovici a izbutit, cu ușurință și frăgezime. O foarte bună prezență, aplaudată, a avut-o Constantin Dinulescu. Florin Piersic, Emanoil Petruț, distribuți sub posibilitățile lor reale (mai ales Piersic) au dăruit, totuși, spectacolului, momente emoționante. Distribuția mai cuprinde pe Florin Grăciunescu, bun în ambele roluri, pe care le-a jucat cu forță și talent, Ion Henter, Dorel Iacobescu, Ovidiu Moldovan, Marin Negrea, Emil Liptac, Liviu Crăciun, Ovidiu-Iuliu Moldovan, Igor Bardu, Virgil Popovici, Mirocea Cojan. Frumoasă dar mai mult decît tristă, Valeria Gagealov.

Am citat această echipă de interpreți din prima serie de spectacole cu „Săptămîna Patimilor” la Naționalul din București. Este un fel de a o consemna, cu titlu de document, pentru că a contribuit la cea dintîi întruchipare a acestui poem dramatic pe scena bucureșteană. Multe alte interpretări îi vor succede, în lungul anilor.

Piesa lui Paul Anghel ni se pare sortită marelui repertoriu.

Mircea Grigorescu

Teatrul Mic

„APE ȘI OGLINZI”

de Paul Everac

Dincolo de interesul mai mare sau mai mic pe care-l suscită, în sine, orice nouă lucrare, dramaturgia actuală românească poate fi considerată și în perspectiva procesului ei de evoluție. Observăm atunci că, din timp în timp, cite o piesă introduce o schimbare de ton, o altă optică asupra unor fenomene aparent definitiv clasificate. Piese care și asumă misiuni inovatoare nu sînt privilegiate; fiind complicate, aride, de multe ori, din ambiția de a elucida totul, prolix, ele nasc observații critice necruțătoare și trec în umbra operelor cărora le-au deschis drum și le-au lăsat timp de clarificare. Să recunoaștem cel puțin că li se datorează cucerirea de noi teritorii ale existenței contemporane pentru investigația dramatică. Un asemenea text este *Ape și oglinzi* de Paul Everac: o compoziție de-ajuns de greoaie, cu o armătură de livresc aproape ostentativă (tehnica intelectuală favorită a scriitorului, aceea a „tezei și antitezei”, domnește aici și mai deplin decît în celelalte lucrări ale sale), prin care răzbat însă decis, stăruitor, obsedant, teme grave, esențiale.

Modalitatea literară aleasă poartă în sine destule riscuri; piesa e o juxtapunere de monologuri — mică filozofie personală condensată de presiunea unei situații-limită —, balansînd ambiguu între două nivele: cel al evenimentelor și cel al semnificației simbolice. „Apele” sînt stîhiile delănțuite ale naturii, dar și ale naturii umane, poate și ale istoriei (e nevoie, totuși, de un considerabil efort de voință pentru a accepta convenția care convertește catastrofa inundațiilor din primăvara trecută, încă fierbinte în memorie, în metaforă teatrală, pretext pentru lungi dispute abstracte, confesiuni, reverii și divagații); „oglinzile” sînt conștiințele, ale căror axe de coordonate compun imaginea după legi diferențiate, reflectînd fiecare propriul său adevăr. Cele cîteva destine-problemă (tot atîtea posibile atitudini fundamentale față de viață și moarte) au un „loc geometric”, atît în spațiul concret al acțiunii cît și în cel al dezbaterii: comunistul Timotei, omul care-și culege semenii din puhoaietele revărsării, îi aduce într-un adăpost cald, îi hrănește și le poartă de grijă, încercînd să-i repună „pe linia de plutire”. Fapt pentru care, de altfel, nimeni nu-i mulțumește, cei salvați nefiind nici recunoscători, nici fericiți. Bunul